

še kot napačno ravnanje. Naj nam zgodovina ne očita neživljenjskosti in duhovne kratkovidnosti. Prav zato še posebej sezimo po ekumenizmu in ker »Charitas Christi urget nos« (Sv. Pavel). Če bodo naša prizadevanja v doglednem času obrodila svoje sadove, potem bomo lahko s starčkom Simeonom hvalili Boga: »Zdaj odpuščaš, Gospod, svojega služabnika po svoji besedi v miru, ker so videla moje oči tvoje zveličanje, ki si ga pripravil pred obličjem vseh narodov.« (Luka, 2, 29—31.)

Vilko Šolinc

GOSPA ČATRNIJSKA U PROMINI (Pastoralno - liturgijsko - povijesne bilješke)

Pod Prominom crkvice se bijeli
ko da su je anđeli doñijeli,
a uz crkvu vitka stabla stoje,
blago šume, nikog se ne boje,
grobni humci bez reda se steru,
sjene šute, pa se skromno veru
do zvonika što pomosno stoji,
vedno gleda ko da stado broji.

Ovim narodnim stihovima opisuje autor prominjske povjesnice u versima dosta plastično sadašnju crkvu Gospe Čatrnjske sa zvonikom i grobljem, njen smještaj i izgled. Uspela se nećujno uz sjeverni okrajak Male Promine, tiho leži u zavjetrini uz čatrnju žive vode i s uzvisine vedro promatra krševitu visoravan, koja se stere od Velebita i Knina Bukovicom i Ravnim Kotarima sve do planine Promine, starog Dmriša, Moseća i Visoke.

O crkvi Gospe Čatrnjske kao i o župi Promini još nitko nije opširnije pisao. Tu i tamo po koji kraći prikaz u Šematizmima franjevačke provincije presv. Otkupitelja ili šibenske biskupije, kao i u knjigama o Marijinu štovanju u našem puku fra Karla Balića »Kroz Marijin perivoj« (Šibenik 1931, str. 13—14) i fra Ante Crnice »Hrvati i Marija« (Zagreb 1953, str. 112—113, ciklostilom). O arheološkim ostacima, starijima natpisima, uopće starinama, nalazištima, staroj Promoni, o planini Promini, o općini, rudnom blagu, privredi itd., pisali su naši stari eminentni pisci F. Bulić, I. G. Urlić, A. Vukičević, F. Marušić, D. Hirc, J. Pukler, Č. Bronić, F. Ž. Donadini, J. Alačević, M. Glavinić i dr. u »Bulletinu di archeologia e storia Dalmata«, »Il Dalmata«, »Ilirske narodne novine«, »Smotra Dalmatinska«, »Hrvatski planinar«, »Zadrugar« i ostalima. Fra Petar Bačić, Miljevanac, vrsni poznavalac i ustrajni istraživač domaće povijesti, ostavio je u rukopisu marljivo skupljenju gradu »Župe i župnici Franjevačke Provincije Presv. Otkupitelja« i »Povijest Franjevačkog samostana Visovac«, gdje se dotiče bar u najosnovnijim crtama župe Promine i crkve Gospe Čatrnjske (str. 86; str. 469).

GOSPINA CRKVA

Šematizam franjevačke provincije presv. Otkupitelja od g. 1906. (str. 81—82) piše o župi Promini i napominje odmah na početku kako se u staro vrijeme spominje pod imenom Lukar (selo

u uvali na sjevernoj strani između Velike i Male Promine), jer je pod njim bila crkva Marijina Porodenja. Ta bi crkva bila još od vremena starih hrvatskih kraljeva domaće krvi, možda stara i tisuću godina. Sve se to temelji — veli šematizam — na spomenicima, iskopanim na tom mjestu. Ovu tvrdnju usvaja i fra Karlo Balić u spomenutoj knjizi.

Staru Gospinu crkvu porušili su Turci za Kandijskog rata (1645—1669), kao što su srušili i ostale. Narod se povukao u primorje. Kad su se ponovno vratili kućama, obnovili su i crkvu, koja je sve do 1784. bila župska crkva prostrane župe Promine, mada je župnik zbog praktičnih pastoralnih razloga morao se premjestiti ponajprije u Ljubotić, a 1740., kad je dobio kuću i kapelu sv. Roka, u Čitluk, gdje stanuje svo do danas.

Ova mala Gospina crkva služila je za duhovne potrebe prominjskih vjernika sve do 1797., kad je poduzetni misnik iz Promine fra Nikola Vučić (župnik u Promini 1786—1827), koji je sagradio novu župsku crkvu u Oklaju (Kula), započeo iz temelja novu, lijepu i veću crkvu u Lukaru u čast Marijina Porodenja. Natpis nad ulaznim vratima crkve svjedoči da je poveljiva zasluga oko podizanja crkve uz župnika bila i crkvene bratovštine (navode se imena Ivana Bilušić, Ivana Bagić, Nikole Sarić i Nikole Knezović, glavnih župnikovh pomagača). Radove su izveli Ivan Ivinović i Mate Perica.

Stoljeće kasnije izgradio je apsidu i oltar radišni župnik fra Danijel Marin, Kninjanin koji je sagradio također apsidu i u župskoj crkvi sv. Mihovila.

Novosagrađena crkva, ako dijelom (oltar i sakristija) podignuta na kemnu, a dijelom (lađa) na nasipu, izdržala je do danas. Kad se za I svjetskog rata dobrano narušila, pomišljalo se na gradnju opet nove crkve, i to ispod novog groblja na kolarištu. Prvi nacrt iz 1915. izradio je splićanin Josip Mitrović, a drugi domaći sin ing. Ilija Čavlina. Do ostvarenja nije došlo zbog gospodarske krize upravo u to vrijeme. Da bi se crkva spasila od rušenja, poduzeo je marljivi župnik fra Vice Rosandić temeljiti popravak 1934—37. Osim četiri zida i glavnog oltara sve je restaurirano. Tada je sagrađen i novi kameni zvonik.

Za tisućogodišnjicu krunjenja hrvatskog kralja Tomislava (925—1925) tadanji prominjski župnik fra Lujo Plepel, književnik i pisac, podigao je novi Gospin oltar od bijelog kararskog mramora. To prilikom otvoreno je i novo groblje, uz staro oko crkve.

Prema predaji, koja je i danas živa, prvi stanovnici Promine bili su četiri brata Validžića, koji su se naselili ispod Male Promine, uz čatrnju i gustu šumu. Oni su sagradili i prvu Gospinu crkvicu. Kad je vepar Validžuši pojeo dijete u kolijevci, oselili su se u Čitluk, a njihive poklonili Gospi Čatrnjskoj. Zato se i pjeva u pjesmi:

Uz čatrnju crkvu sagradiše,
djelom svojih ruku ukrasiše,
posvetiš dobroj Majci Krista...
Sliku Majke brzo nabaviše,
na oltar je časni postaviše,

dadoše joj ime po studencu —
živom vrutku i susjednom zdenцу,
prozvaše je Gospom od čatrnje ...

SLIKA GOSPE ČATRNJSKE

U crkvi u Lukaru štujе se od pamtivijeka Marijina slika, što je sasvim razumljivo, kad je crkva posvećena Marijinu Porođenju. Nitko ne zna reći, tko ju je izradio i nabavio. Na njoj nema nikakva potpisa ili godine izrade. Sudeći po vanjskim obilježjima mogla bi biti stara koliko i sadašnja crkva, možda i dva stoljeća. Najvjerojatnije je da ju je nabavio glasoviti četrdesetgodišnji župnik i mještанин Promine fra Nikola Vucić, kad je sagradio crkvu i predao je kultu. Obzirom na vrijeme i naše veze s Mlecima, moglo bi biti da je tamo i izrađena. No to su sve proizvoljna nagađanja, jer o njoj — koliko je do danas istraženo — nеmamo nikakva povijesnog dokumenta.

Slika prikazuje Majku Mariju s Djetićem Isusom koji joj stoji u krilu. Marija je prikazana realistički kao mlada majka, ponešto zaobljena lica, doista mila pogleda, ovisoka i jačег vrata. Lijevo rukom podržava Dijete Isusa, a desni kažiprst i palac dotiču se vršcima, dok su ostali prsti ispruženi normalno i slobodno.

Mali Isus prikazan je kao dijete u stojećem stavu. Desnom rukom se dotiče majčina vrata, a u lijevoj drži kuglu. I on je oblikih forma tijela, prilično golišav, a gleda ravno i ugodno.

Boje su ni tamne ni svijetle, s laganim prelazom na tamnije. Teško je bez stručnog izučavanja reći nešto određenije o umjetničkom dosegу ove slike, koja je izrađena na platnu.

Slika se od 1925. do 1965. nalazila na vrhu novog oltara s natpisom: Čudotvorna Gospa Čatrnjska, molj za nas. U sredini oltara bio je lijepi kip Gospe Lurdske osrednje veličine.

To je bilo ne malo protuslovlje. U crkvi Gospe Čatrnjske u centru pažnje Gospa Lurdska, a sliku Zaštitnice crkve skoro nitko nije ni zapažao. Da anomalija bude veća, u procesiji na Malu Gospu nosila se jedna druga Gospina slika. I pobožni puk i hodočasnici mislili su da je to slika Gospe Čatrnjske.

Da bi se taj nesporazum otklonio, nagovorio je prominjski misnik župnika fra Stanка Brčića da sliku Gospe Čatrnjske stavi na sredinu oltara, a kip Lurdske ukloni. Tako je Zaštitnica Promine 1965. došla na svoje pravo mjesto.

ZNAČENJE GOSPE ČATRNJSKE

Suvišno je naglašivati, kad se omjere povijesne činjenice, koliko je značenje Gospe Čatrnjske za župu Prominu. To je njihova prva crkva, i to župska crkva.

Kad Prominjac prvi dođe,
odmah Majci crkvu gradi,
da mu čuva nove dvore,
da mu miljem život sladi.

Iako je župnik nakon mnogo vremena, kako su se sela redala po visoravni, morao napustiti prve dvore i sići među svoje stado; premda je sagrađena u središtu Promine nova župska crkva, ipak prvenstvo ljubavi i pažnje zadržala je crkva Gospe Čatrnjske.

Još od davnih naših kralja
k ovoj crkvi puk naš ide,
Ljubav svoju da iskaže,
da Majčino lice vide.

Prvi temelj nikad se ne zaboravlja. Bez Majke ne može se živjeti!

Zato je za Prominju najveća župska svetkovina bila i ostaje blagdan Male Gospe (8. 9.). Taj dan tko god može micati ide u posjet Gospi Čatrnjskoj. Svečanost traje cijeli dan. Do svršetka Mise i procesije isključivo duhovna, a popodne i na večer pomiješana s kolom i pjesmom.

Prominjac ima tri duhovna središta u svojoj neposrednoj blizini: pod Prominom Gospu Čatrnjsku, na rijeci Krki na predivnom otočiću Gospu Visovačku, u kolijevci hrvatskog kraljevstva pod kninskom surom forticom sv. Antu. Posljednjih godina uvode se hodočašća Gospi Sinjskoj i Gospi od Bisikupije.

Od najstarijih dana hodočastili su Gospi Čatrnjskoj ne samo Prominjci, već i pravoslavni i katolici iz kninske krajine, a također i iz susjednog dijela drniške župe. U granuće sunca već su pravoslavci u Lukaru, nose iskrene darove Čatrnjskoj Gospi zbog isprošene dobre ljetine, prisustvuju katoličkoj liturđiji i sa svojom braćom dijele veselje dana. Anticipirani ekumenizam! To sve opjevava pjesma Gospi Čatrnjskoj, koju već obilno koristimo:

Uz Prominjce drage tvoje
k tebi, Majko, mnogi hode,
osmog rujna k tebi hrle,
dolaze ti u pohode.

Iz kraljevskog tvoga Knina,
Biskupije, Kninskog Polja,
iz Potkonja, sa Vrbnika,
iz Kosova i Vrpolja,

iz Orlića i Palače
i dalekog Golubića,
sa Lišnjaka Trbounja
i susjednog Velušića...

Osim Male Gospe u ovoj crkvi Prominjci slave i druge Marijine svetkovine — Sviječnicu, kad župnik obavezno svima dijeli male sviječice, Blagovijest, Bezgrješno Marijino Začeće, a posebno Veliku Gospu. Na taj dan se negda okupljala samo starčad, koji nisu mogli na Visovac. Posljednjih poratnih godina sve više dolaze i mladi, posebno nakon potapljanja na Veliku Gospu na Visovcu 1958., kad je nekoliko hodočasnika izgubilo živote. Ispovijedanju i pričešćivanju taj dan kao da nema kraja.

Zanimljivo je napomenuti da se nakon II svjetskog rata i neke druge svečanosti sve više vežu uz crkvu Gospe Čatrnjske. Posljednji župnici — fra Anđelko Šimić i fra Tomislav Duka — započinjali su i završavali svoju odgovornu pastirsku službu upravo u ovoj Marijinoj crkvi, i to baš na Malu Gospu. Veoma rječito i značajno!

I ne samo to. G. 1965 n.a Malu Gospu proslavio je u ovoj crkvi svoj srebrni svećenički jubilej domorodac fra Ivan Bilušić. Tim povodom održana je lijepa domaća svečanost i izdana mala pjesmarica »Oj Promino« (Zagreb 1965).

1968. također na Malu Gospu došao je Gospi Čatrnjskoj proslaviti srebrni misnički pir i o. Mirko Validžić. Sreća je bila sklona pa se uklopio u »slavlje« i njegov kolega, a dugogodišnji prominjski župnik fra Anđelko Šimić. Župnik, djeca, pjevači, rodbina, mještani, hodočasnici i prijatelji izrazili su im radost molitvama, riječima i pjesmom.

Sve su ove činjenice veoma utješne i poučne. Prominjski puk naginje se svome izvoru. U toj spontanosti težnja kao da se nazire siguran znak sutrašnjice: U ovom ćete znaku uspjeti. S Majkom se sve može!

U Z R U B...

Jednostavna je povijest crkve i slike Gospe Čatrnjske u Lukaru u Promini. Posjedujemo malo povijesno utvrđenih činjenica, ali su nam i ove dosta rječite i značajne.

Malo je neobično ime crkve i slike — **Gospa Čatrnjska**. Nije se teško dosjetiti zašto se tako prozvala. U blizini crkve — nekih 150 m na istok — »nalazi se bunar ili čatrnja žive vode, koja nikada ne presuši« — kako dobro zapaža fra Ante Crnica pišući o ovoj crkvi i slici (Hrvati i Marija, str. 112) — pa »se i crkva i sveta slika po njoj zove Gospa Čatrnjska ili od Čatrnje...«

Gospina slika prije neznatne restauracije, koja je učinjena 1965., bila je dobrim dijelom zastrta srebrnim ovojem ili — kako naši stari rekoše »košuljicom« — kako je to negda bio običaj u Dalmaciji. Uz tu »košuljicu« bilo je i srebrnih listića sa slikom krune ili nečeg drugog. To je sve uklonjeno da slika zasja u prvoj ljepoti. Samo su ostale pozlaćene krune Marije i Isusa s nekoliko ne baš skupocjenih kamenčića. Nisu ostali na slici ni dragocjeniji pokloni (naušnice, lančići i slično). Minulo je vrijeme zlata.

Sav ovaj nakit Gospine slike svjedoči da su se mnogi i mnogi molili Gospi Čatrnjskoj i da su postigli željene milosti, činili zavjete i bili uslišani. U istom duhu donose se darovi svake godine na Malu Gospu bilo od pravoslavaca ili katolika.

Ja se sećam iza II svjetskog rata kako su darivane zlatne naušnice u znak zahvalnosti zbog ispunjenja zavjeta, jer se muž živ i zdrav vratio kući.

A jedna dobra i pobožna majka pričala mi je 1965. kako se zavjetovala Gospi Čatrnjskoj i molila da čuje za sina, koji joj se nije javljao dvanaest godina. Treći dan iza učinjenog zavjeta sanjala je izgubljenog sina, a nakon slijedeća tri dana primila je njegovo pismo.

Sličnih slučajeva ima nebrojeno.

G. 1965. ispjevana je i uglazbljena pjesma u čast Gospe Čatrnjske. Ugodno se i zanosno pjeva u blizini svete Prilike.

Pred tobom, dobra Čatrnjska Gospe,
Prominjci tvoji skrušeno mole;
žele ti uvijek ostati vjerni,
oni te, Majko, sinovski vole!

Pothvat župnika fra Tomislava Duke da se štovanje Gospe Čatrnjske, stoljećima ukorijenjeno u dušala Prominjaca, pravoslavnih i katolika kninske, a dijelom i drniške krajine, još više učvrsti i raširi, da se dvori dobre Majke što više poljepšaju, zaslužuje svaku pohvalu i potporanj.

* * *

Završit ćemo naš kratki izlet u davnu i nedavnu prošlost crkve i slike Gospe Čatrnjske u Promini s iskrenom željom da se Marijino štovanje sve više pojača u dušama samih Prominjaca kao i susjednih pravoslavaca i katolika.

Nek dugo i dugo prominjska djeca izgovaraju stihove iz pjesme svojoj Zaštitnici s mnogo zanosa i sreće:

O Čatrnjska dobra Gospe,
Ti si Majka našeg puka,
blagoslovi nas Prominjce
i budi nam vječna luka!

Tvoja ruka, Majko dobra,
neka milost na nas prospe!
Uz Prominjce uvijek budi,
o Čatrnjska naša Gospe!!

I kad svake godine na tradicionalnom kolarištu zaigra naše staro kolo, oglasi se starijska pučka pjesma u suton najvećeg duhovnog prominjskog blagdana — Male Gospe; dok »slavljenje« s novog zvonika raznese raspjevanost kosinom Male i Velike Promine i postranom krševitom visoravni u želji da poveže sva srca i sve duše u jedinstvenu cjelinu, da prenese pozdrav kule Trošelj Nečven-kulji i Čučevu, da zaplovi Krkom niz kristalno zapjenjene slapove; i kad u plaštu smirene rujanske noći započnu zrikavci pjesmu sjetne čežnje nad pokošanim stmištima i bremenitim vinogradima, nek sadržajni amen oglasi Danica jekom pjesme Prominjaca:

Prominjci mi smo, junačkog soja,
ponosni, gordi na prošlost davnu.
Ustrajno, složno gradimo sebi
budućnost sretnu, budućnost slavnu!

M. V. Čelkanović

FERNAND LELOTTE — DR. SREČKO BOŠNJAK:

MLADEŽ PRED BOGOM

Molitvenik za đake i omladinu. — Str. 254, džepnoga formata. — Izdalo »Hrv. književno društvo sv. Ćirila i Metoda«, Zagreb I., Trg kralja Tomislava 21.

Naš zaslužni prevodilac dobre katoličke literature sa francuskoga, župnik iz Drežnice u Hercegovini, Dr. Srećko Bošnjak, napravio je opet jedan vrlo dobar izbor, kad nam je, — tvrdo ukoričeno, u džepnom formatu, — poklonio ovo, na svoj način klasično,